

KÖNYVISMERTETÉSEK, FOLYÓIRATSZEMLE.

Ecseri Lajos: A magyar földmives nép munkája. Szentes, 1930. 8° 56. l. — Az igen szükséges és hasznos magyar könyveknek a száma ismét szaporodott. Folyóiratunk első száma óta szakadatlanul hangoztatjuk, — de maga folyóiratunk léte állandó hirdetése annak, hogy a magyar tudománynak talán legfontosabb, mindenesetre legsürgösebb feladata az „ismeretlen Alföld“ felfedezése. Ecseri Lajosnak, a régi kitünő társadalomrajzi és mezőgazdasági írónak ez az új műve egy olyan kérdéstről ad összefoglaló képet, amelynek ismerete nélkül az alföldi népi társadalom életének tanulmányozása teljességgel lehetetlen. Azt a munkát ismereti ugyanis, melyben az alföldi paraszt élete lefolyik, melyet végezve éli társadalmi életét. Írója éles és tárgyilagos szemű ember, aki egy hosszú életet élt a legközvetlenebb kapcsolatban azzal a néppel, melynek munkáját bemutatja. E közvetlen tapasztalatnak a becséssége avatja a könyvet elsőrendű forrásmunkává. A közvetlen tapasztalattal jár együtt természetesen az is, hogy legnagyobb forrásértékkel az író állandó lakóhelyére, Szentesre, illetve Csongrád vármegye területére bír, bár a szerző minden munka-faj leírásakor kitér nemcsak az egész alföldi, hanem, a címnek megfelelően, az egész magyar földmives nép általános viszonyaira és bemutatja a helyi specifikumokat is.

A könyv másik nagy értékét objektivitása teszi. A munkásnéppel foglalkozik, tehát egy sereg olyan kérdés körül mozog, amely mind olyan alkalom, hogy szinte elkerülhetetlennek látszik az egyoldalú, vagy a munkaadó vagy a munkás szemszögéből való megítélése e mozzanatoknak, valamint a pártpolitikai állásfoglalás a mezőgazdasági politika kérdéseiben, melyek a jelen állapotok rajzában adva vannak. Ecseri Lajos egyszerűen *leír*. Amikor mégis megjegyzést, indítványt tesz a tennivalókra nézve, akkor sem látja soha egyik vagy másik osztály vagy párt érdekét, hanem mindig a magyar mezőgazdaság harmonikus és eredményes életműködését tartja szem előtt. Műve valóban példája lehet a szociográfiai leírásnak. Ecseri műve azonban szolgáltat adatokat az ethnográfus számára is, amikor az egyes munkaágak körüli népszokásokat bemutatja.

A könyv módszere a következő: bemutatja természetes csoportosításban az egyes munkaágakat és mindeniknél pontosan megmondja, miben áll a munka, kik végzik, mi a szerepe gazdasági életünkben, mi a története, főként az úrbériség megszűnése óta, milyen népi szervezete alakult ki, — a felvállalás módja, szokások stb. — milyenek a bérviszonyok és kereseti lehetőség ma és a múltban, milyen az illető munkát végző munkás életmódja, lelkiülete, hogyan végzi a munkát, — milyen „fortélyai“ vannak, — és milyen viszonyok közt.

Először az „átalós“ munkákat ismerteti, mint a kubikolás, téglaverés, vályogvetés, cserepes munka. Itt megjegyzendő a kubikosok munkaalkalmainak csökkenése az utóbbi évtizedben, ami egyfelől a mai generáció munkanélküliségére vezet, másfelől arra, hogy fiaikat igyekeznek más munkára adni s így ez a munkásosztály kivészében van. Azután jönnek a mezőgazdasági részes munkák: aratás, cséplés, kapás munkák. Az

utóbbiaknak számos fajtát részletezi Ecséri, mint a kukorica, szőlő, cukorrépa, dohány művelését; a konyhakertészkedés neveit: dinnye, burgonya, hagyma, paprika stb. termelést, melyek mind egy-egy vidéknek specifikumai amellet, hogy általában is elterjedtek. Örvedetes jelenség, hogy újabban a mi népünk körében is terjed a bolgár-kertészkedés jövedelmező munkaága. Ezután a halászatról ír, melyet kivesző-féllben levő, hanyatló foglalkozások jellemez. Megemlékezik a vadászatról és madarászatról is. Az állattenyésztés a következő kérdés. Újabban ennek a módja is átalakult. A régi pásztorélet eltűnőben van. Igen érdekes, amit a kupeckedésről ír. A tanyai gazdálkodás körében a tanyás, tanyásbéres, napszámos munkáját ismerteti, majd a gazdasági cselédét, ki mint kocsis, béres, tehenes, juhász, kondás stb. talál foglalkozást. Itt ismerteti azokat a hivatalos intézkedéseket, melyek a cselédember életének emberségesebbé tétele érdekében történtek. (36 sk. II.) Egy fejezet a vízzel, főként a Tiszával kapcsolatos foglalkozásokat mutatja be, mint a révész, a hajós, a fauszlató, a vízi molnár munkáját és a fuvaros ember életét. Itt kerül sor az alföldi közlekedés, az utak történetének rövid rajzára is. (31. sk. II.) És itt kerül sor arra a sokat, de úgylátszik még nem eleget emlegetett megállapításra is, hogy az utak kiépítése minden egyéb mellett a pormentesítés végett is mennyire szükséges, mert „ez a por egyik oka annak is, hogy a magyar Alföldön oly sok tüdőbajos ember van és hogy oly magas a halandósági arány, mint kevés más országban“. (33. II) Ezek voltak a férfi munkái. Külön fejezet foglalkozik a nők munkaágaival. „Feltűnő, jegyzi meg a szerző e fejezet végén, hogy a nők alig foglalkoznak kézimunkával, elmúltak azok az idők, mikor fontak-szóttek; de már kendert is keveset termelnek, mert a gyáripar kiszorította a háziipar termékeit s inkább csak nemzetiségek által lakott vidéken foglalkoznak még ezzel“. (42. I.) Az utóbbi években azonban több intézményes kísérlet történt a női háziipar fellendítésére s ebben a tekintetben Csongrád vármegye kitűnik. Végül a felesgazdálkodás és a kisbérlet munkakörét ismerteti. Itt különösen érdekes az a gazdaság- és társadalomtörténeti visszapillantás, melyben a kisbirtokos és a mezei munkásosztály kialakulását mutatja be a régi úrbéres gazdából, illetve zsellérből, továbbá azt, hogy tért rá az alföldi gazdálkodás az egyoldalú gabonatermelésre. „A gazdasági viszonyok... nagyon megváltoztak a szabadságharc leveretése után azáltal, hogy Ausztria és Magyarország közt a vámsorompó eltűnt, a forgalom teljesen szabadabb lett, ami a gabonakivitelt nagyon elősegítette és a gabonaárak emelkedésére vezetett. A búza ára még inkább emelkedett egész Európában a krími háború után; ettől fogva három évtizeden át mindig magas gabonaárak voltak. Ekkor tértek át az alföldi gazdaságok az egyoldalú gabonatermelésre. Azelőtt csak kevéssel több gabonát termeltek, mint amennyi a gazdaságok saját szükségletén túl a lakosságnak kellett, mert úgysem lehetett értékesíteni, vagy csak nagyon olcsón. A szántóföld csak kisrésze volt a mostaninak, az állattenyésztés volt a mezőgazdaság legfontosabb ága“. (45. I.) Kiésőbb, a könyv utolsó lapjain foglalkozik a mezőgazdasági élet új, mai válságos fordulatával és igyekszik kivezető utakat mutatni. Előbb azonban még a munkaalkalom és a kereseti viszonyok kérdéseivel foglalkozik és bizony igen-igen szomorú az a kép, mely itt a tárgyilagossá, hűvös, nem hangulatkeltésre vadászó előadásból elének áll.

Általában az egész műből valami csodálatos, szívszorító sivárság árad ki. Látjuk elhagyatottan, az emberi élettől elzárva vívódni az elesigázott alföldi parasztembert a temérdek és gyilkosan nehéz munkával, amiből alig tudja nyomorúságosan tengetni életét. Csak néhány szűkszavúan odavetett adatot lássunk. A cserepesekről írja: „Határozott munkaidő nincs, már éjjel egy óraker dologhoz látnak és az egész napot sietős munkában töltik, csak éppen annyi megszakitással, míg az enni-valót bekapják. Este addig tart a munka, míg csak látnak, nyáron este tíz óráig is, tehát alig alusznak pár óra hosszát. Mivel egész nap sárral dolgoznak, sokszor rossz időben is, a sártól és víztől kezük kirepedezik, gyakran a csontig, de azért míg bírják, hajtják magukat“. (9. l.) Az arató és cséplő munkások hajszája közismert. „... nyáron a szegény ember reggelije sokszor egy görögdinnye a kenyér mellé; az ebéd pedig sárgadinnye jól megpaprikázva“. (17. l.) Ezt magam is tanúsítani tudom. Ugyancsak magam láttam pár hete olyan földbe vajt putrikat, mint lakásokat, melyekről Ecséri a 36. lapon ír. Ugyanitt olvashatjuk, hogy régebben „minden szobában négy család lakott“. Ez a helyzet ma sem igen javult. „Az orosz foglyok csodálkoztak, hogy Magyarországon milyen korán dologra fogják a gyermekeket“. (40. l.) De az is bizonyos, hogy talán sehol sem lehet annyi korán megvénült, megrokkant embert látni, ami a korán kezdett nehéz munka, a rossz táplálkozás, egészségtelen lakás következménye. (52. l.) Egyetlen fényűzése a szegény embernek a jó kenyér. „Ha kevés jó ételt lehet is, de legalább jó ízű kenyeret akar enni...“ (30. l.)

A könyv mindezek mellett tele van a nép lelkét jellemző vonások feljegyzésével, melyeket egy-egy szokás vagy közmondás, szólásforma fejez ki. Ezekből pompás képet lehetne összegezni. Csak egy helyet mutatok be. Itt a szövetkezeti mozgalom akadályairól szólva, írja: „A magyar ember nem igen szeret semmiféle közösködést, azt tartja, hogy közös lónak túrós a háta, hogy az ilyen szövetkezetnél csak a vezetők szednék meg magukat. Az ember mindkét tenyerében M betűzőz hasonló vonások vannak, ezt a jámbor középkori szerzetesek arra magyarázták, hogy mindig a halálra kell gondolni s ahoz képest kell élni: Memento Mori. A mi népünk másképp értelmezi: Markolj Magadnak, ez az elve, ez a törekvése, mellyel boldogulni akar és remél“. (44. l.) A bizalmatlanságnak és a mohó szerző vágynak ezt az itt is feljegyzett vonását, — mely egyébiránt valóban tapasztalható népünk lelkében, — újabban egyre többször visszhangozza a szépirodalom is szemben a régebb divott romantikus parasztalakkal, mely a nyíltság és magylelkűség megtestesülése volt. Meg kellene egyszer vizsgálni, hogy vajjon csakugyan mese-e ez a romantikus paraszt, nem volt-e igaz ez a kép annakidején, nem változott-e meg a nép lelke a viszonyok változtával, nem a nép új jogállásának és a gazdasági formák átalakulásának a találkozása kényszerítette-e a bizalmatlanságra és önzésre. A patriarchális rendiség védeltségéből a kapitalista liberálisizmus szabad versenyébe való kilökés minden bizonynyal épenúgy hatással kellett hogy legyen lelkületére is, mint ahogy hatással volt életviszonyaira. (Errenézve lásd e könyv 44. sk. 11.) Ennek a kérdésnek a tisztázása eldöntené hogy primér tulajdonságokról van-e szó vagy a viszonyok által kikényszerített védekező reakciókról: S ennek az eldöntése nem volna érdektelen.

Mindent összefoglalva, azzal zárhatjuk ismertetésünket, amivel kezdtük: Az igen-igen szükséges és hasznos magyar könyvek száma szaporodott Ecséri Lajos új munkájával.

Joó Tibor.

Zenei folyóiratok. A mult év februárjában megindult előkelő külsejű *Muzsika* című havi folyóirat szerkesztésére kitünő kritikus-zeneművész-tudós kvartett vállalkozott: *Papp Viktor, Stefániai Imre, Koudela Géza, Major Ervin.* Programjuk minket is érdeklő részét *Klebensberg* kultuszminiszter fejezi ki *Muzsika!* c. bevezető soraiban: „...Megkapó itt a párhuzam a költészettel. Bessenyei, Kazinczy, Kisfaludy és Vörösmarty fáradozásai gyümölesként megszületett a magyar költői nyelv, de ez a költői nyelv csak a művelt osztályok sajátja volt, amely a nép széles rétegei felé kihatni nem tudott. Akkor jött Petőfi és Arany, akik a nép ajkáról ellesték a magyaros kifejezéseket s a sajátos magyar verselés módját és a nép meséiből fejlesztettek ki csodás magyar témákat. Így lett a korábbi szalonirodalomból népi-nemzeti költészet, mely az egész nemzethez szól. Néhány nagy magyar zenész, élükön Erkel Ferencel, a fejlődő magyar műzene számára ugyanazt az erősítést igyekezett meríteni a népzeneből, mint amit Petőfi és Arany vett a népköltészetből. Itt azonban a siker még nem olyan teljes, még sok a tennivaló és ezeknek a feladatoknak megoldását nem bízhatjuk kizárólag a komponáló zeneszerzők művészetére, ebből ki kell vennie a maga részét a magyar zenetudománynak is. Itt megint önként bukkan fel a párhuzam az irodalommal. E téren is a költők zseniális intuíciójával és invenciójával párhuzamosan haladt a grammatikus tudományos munkája, vitatkozott Révai és Verseghy, Kazinczy és köre, meg a debreceni grammatikusok. Így munkálták ki nyelv- és irodalomtudósok meg költők együtt csodálatos nyelvünket, így kell a zenetudósnak és alkotó zenésznek együttműködve fejleszteni népi-nemzeti irányban a magyar műzenét“. — A folyóiratból kiemeljük továbbá a minket érdeklő következő dolgozatokat: *Lajtha László: Népzenei formaproblémák.* Kétféleképpen mutatja be a mese és zene kapcsolatait, mikor az énekelt ballada mesével folytatódik, vagy a mesébe dallam is szövődik, ami szerinte az énekelt epika egy kezdeti stádiumára mutathat. — *Bárány Gerő* a maga derült filozófáló modorában *A metafizikai művészetről* ír s oda konkludál, hogy az emberi élet harmóniájának betetőzésére a művészetek között leginkább lélekhez szólóan a zene alkalmas s a zene olvaszt egybe harmónikusan — érzésbelileg — a mindenséggel s a mindenség végső lényegével. — *Major Ervin*, a magyar zenetörténet fáradhatatlan és szerencsés kutatója az *Allg. Musikzeitung* 1814-i évfolyamából magyar fordításban közli a *Geschichte der Musik in Siebenbürgen* c. értekezést, mely kótákat is tartalmaz (oláh tánc, magyar tánc, venbunkos) s a székelyek török-sípjáról szólva közli a *Jaj régi szép magyar nép* kezdettel közismert kuruc nóta — valószínűleg székely — változatát. — *Lajtha László: A kultuszminisztérium gramofonakciója* c. cikke eredetileg a Népr. Társaságban tartott felolvasása. Szól a népzenei gyűjtés multjáról, az egyes darabok kiválogatásának kritikai szempontjairól, a kíséretet adó muzsikuskok mikénti megválasztásáról, a kíséret megalkotásának módjáról, a népzene és cigányzene viszonyáról stb. — *Major Ervin: Csaplovics János följegyzései a magyar zenéről* c.

dolgozatában sok népi vonatkozás található. — *Ugyanő* emlékezik meg *Nyizsnyai Gusztávról*, az Egerben született, de Hódmezővásárhelyen és Nagykőrösön élt — a maga korában igen népszerű — dalköltőről, születése századik évfordulóján. Dalainak katalógusát is adja. — *Koudela Géza: A magyar egységes egyházi énektár* (katolikus) elkészültét jelenti be nagy elismeréssel. A mű szerkesztői: *Harmath Artur* és *Sik Sándor*. Előbbi a zenei részt, utóbbi a szövegeket gondozta, revideálta, csiszolta stb. Az egész anyagot *Kodály Zoltán* vizsgálta felül. — *Lajtha László: Magyar hangszerábrázolások* címen, szép illusztrációkkal kísérve, középkori (magyar?) fidulákat, *Kupeczky Flótás* férfiát, a *Tiszatújítás* e régi kórajz zenészeit s egy régi cigánybandát ábrázoló olajfestményt mutat be és magyaráz. — A folyóirat 11. száma *szegedi* szám. Klebelsberg miniszter s néhány szegedi előkelőség nyilatkozatát *Lugosi D.: A szegedi zenekultúra története* c. nagyobb tanulmánya követi. — A III. évf. 1—2. számában (44—45. l.) *Fritz Kreisler*, a világhírű hegedűművész és zeneszerző nyilatkozik a magyar zenéről. „*A világ összes népzenei között — mondja — legszebbnek és legeredetibbnek tartom a magyart... „Nincs még egy nemzet, melynek népzeneje olyan felbecsülhetetlen értékű kincs volna, mint a magyaré; fájdalom fog el, ha hallom, hogy az internacionális zene, főként az amerikai — és első sorban a jazz — milyen rombolólag hat a magyar zenére.*“

A *Zenei Szemle* XIII. évfolyamában (1929. III.—IV. k.) *Szabolcsi Bence* közöl nagyértékű, terjedelmes tanulmányt *A 18. század magyar kollégiumi zenéje* címen. (81—181. l.) Míg a 17. század magyar zenéjét nagyrészt a főúri kastélyokban, várakban leli föl a kutató, a 18. században a magyar zenei hagyományok örökösei a kisvárosok, kollégiumok, falusi kuriák. Ezekről, mint a magyar zene új melegágyairól rendkívül érdekes s nagy lelkiismeretességgel részletezett képet rajzol *Szabolcsi*. A helyszínen tanulmányozta át a kollégiumok melodiáriumait s számba vesz minden publikált apróságot is, hogy fáradságos mozaikmunkáját megalkothassa. A kollégiumi melodiáriumok nagyjából temetési énekeket tartalmaznak, hiszen a protestáns kollégiumi ifjúság legfőbb hivatalos teendője a templomi zsoltáréneklés mellett a temetésekre való kivonulás, az „énekző“. Ez énekek a 18. század közepe tájától kezdve többszólamúak s ezt a technikát a diákság világi dalai is átveszik. E világi dalkincs főleg a falu, a falusi kuriák zenéjéből s a még elevenen élő kuruc dalköltészetből táplálkozik. De kapcsolata van ma még ismeretlen szálak útján a 16., 17. század zenéjével is, nem különben a nyugattal.

A 18. század magyar kultúrája nem ismer mozgalmat, — mondja *Szabolcsi* — mely oly határozott szálakkal kapcsolódna a magyar mult tradíciójába, s oly határozott, új értelemben tudna testet adni e tradíció időtlen anyagának, mint a református kollégiumok zenéje“. A kollégiumi dalirodalom a 18. század reprezentáló zenéje, mert legszorosabban kapcsolódik a magyarság való életével. E megállapítása egyik alapjául részletes képet rajzol diákról és kollégiumról is. Aprólékosan kutatja e zene megjelenítő eszközeit, a hangszer, a apparátust, a többszólamú kórus technikáját. A sárospataki kórusirodalomról megállapítja, hogy ornamentikája határozottan népies jellegű. Vizsgálja az egykorú kótajelek jelentését, fölfedi a lejegyzés módjait. Elemzi a melodiáriumok dallamkincsét, formakészletét, amelynek alaprétegéül a népdalt állapítja meg

s mindezt szokott alaposságával jellemzi. Színesen mutatja be a még egészen föl nem fedett gyökerű magyar tánczene, a *verbunkos-zene* előbukkanását és egyetemes győzelmét. Ez a magyarság leglelkéből fakadó új zene diadálmasan kerekedik a kollégiomok kórusai, melódiáriumai fölé s egyúttal elérkezik a magyar lelkű kamara-zene és zenekar lehetősége.

E tanulmány újabb bizonyága annak, hogy *Szabolcsi Bence* milyen hangyaszorgalommal, tárgya iránti szeretettel és tisztelettel, milyen tiszteletreméltó művelődéstörténeti és zenetudományi készsültséggel ássa ki és mutatja be a magyar zenei élet multjának egy-egy nehéz munkával megrajzolható fejezetét.

Viski Károly.

KÉRDÉSEK.

24. kérdés. Hol ismerik a *kordát*, kik viselik és miért, mi a jelentősége?

25. kérdés. Ismer-e az alföldi magyar nép egy *daku*, *dakú*, *dóka*, *dókány* vagy *daku-ködmén* nevű ruhadarabot? Hol, milyen hangalakban és milyen jelentésben ismerik ezt a szót? Kérjük e ruha anyagának és formájának lehetőleg pontos leírását.

26. kérdés. Hol használja az alföldi magyar nép a *korhely* szót (köznyelvi 'részes' jelentésén kívül) 'lusta' jelentésben?

27. kérdés. Hol ismeri az alföldi magyar nép a *szöllőháttya* vagy *szöllőhártya* kifejezést? Ismeri-e ezenkívül a *kukorica*-, *krumpli*-, *paszuly-háttya* vagy *-hártya* kifejezést is, és mit értenek rajta?

FELELETEK.

Feleletek a 10. sz. kérdésre. Kiskőrösön szokás, hogy a polgárnőknél fésűt, kendőt, gyöngyöket, fülbevalót, esetleg más kedves kisebb tárgyat helyeznek a koporsóba eltemetés végett. A férfival sapkát, dohányzacskót, pipát temetnek el; a legénnyel virágot, a hajadonnal koszorút. *Dr. Bencsik Imre.*

A fésű használása több s más-más forrásból nyert értesülés szerint, *Kiskunfélegyházán* még a legújabb időkben is szokás. Az utoljára használt fésűvel együtt eltemetik a kifésült hajat is, sőt nők-

nél az egész életen át kifésült s öszszegyűjtött hajat zacskóba téve, esetleg párnaszerűleg. Van olyan adat is, hogy a fésűt nem a halottal temetik, hanem a földdel a rögdobással dobják a sírba. A fésűt esetleg, az eldobás miatt, a rossz fésűkből választják.

Janicák József.

A csongrád megyei *Sándorfalva* községben a halottal együtt ma is eltemetik azt a fésűt, amellyel utoljára fésülködött és pedig úgy a férfiaknál, mint a nőknél és a gyermekeknél egyaránt. Eltemetik a fér-